ÇIKRIK

Emin KUZUCULAR

Çok eski devirlerden bugüne kadar süregelen kız cehizi temin etme geleneği, halen Şarkışla yörelerinde sürüp gider. Çehiz, belki bağrımızdan koparıp ayırdığımız yavrumuza bir armağandır. Belki, yarınki çileli yokluk içinde geçecek hayatına bir katkıda bulunmaktır. Hangisi olursa olsun gene de, her yönüyle folklorik zenginlikler taşımaktadır. Kızların cehinzlerine yün çoraplar, kilimler, önlükler, heybeler, terki bağları halılar halı yastıklar yapılırken bunların İpleri hep çıkrıkla eğrilir.

Çıkrık, kabul etmek gerektir ki,aslında basit bir araçtır. Fakat gördüğü iş büyük ve önemlidir. Tapan şeklinde uzanan kalınca bir tahta üzerine çakılmış ve zemine dik çıkan iki dikme arasına yerleştirilmiş, iki daireden ibarettir. Bu dairelerin çapları 25 veya 30 santimetre kadardır. Çapları ne kadar uzun olursa, o kadar iyi iş görür. Dairelerin arasında 8 santimetrelik birer boşluk vardır. Araları kısa ağaçlarla muhafaza edilir. Ağaçların üzerlerine de bezler gerilir. Dairelerin merkezinden yuvarlak ağaçtan yapılmış bir mil geçer. Milin iki ucu dikmelerde açılan deliklerde rahatça dönecek şekilde bir yuvadadırlar. Uzun bırakılan ucuna çıkrığı çevirecek kol takılmıştır. Tapanın öbür ucuna kısa iki dikme daha dikilmiştir. Üzerinde dairaye bakan iki delik vardır. Bu deliklere ağaç veya tavuk teleğinden yuvalar takılır. Bunlarında arası 10 santimetre kadardır. İçine iğin kalın yiv ve setli kısmı yerleştirilir. Çıkrığı oluşturan dairelerle iğin raptedildiği dikmelerin arası 30 santimetredir. Teker adı verilen dairelerin arasından geçen urganlarla iğin yivlerinden geçen uçları düğümlenir. Böylece kuvveti iletecek kayışlar temin edilir. Yumağın sarılacağı tarafa bir cep aynasının yuvarlak tenekesi takılır. Teneke, iş yapılırken hem tatlı bir ses çıkarır, hem de sırçınların (yumakların) kalınlığını tesbite yarar Bazı yerlerde buna Ağırşak da denir. Genç kızlar ağırşakların süslü ve ses veren cinsten olmasına dikkat ederler.

İplerin kıvranması, pamuğun eğirilmesi, ipin yefenmesi hep bu tezgâhta olur. İşi yapacak olan sanatkâr, çıkrığın 130 santimetrelik boşluğuna dikçe oturur. Sağ ayağını altına alır, sol ayağını ileri doğru uzatır. Sağ eli ile çıkrığın kolunu salar. çıkrık dönmeğe başlar. Sol eli ile ip yumağı veya yünü iğin sivri ucuna kıvırtarak işini yapar

Bu iş göründüğü kadar sıkıcı değildir, zevkli bir iştir. Hele bir kız cehizi hazırlanı-

---

Hey kaynana kaynana
Eridim yana yana

Kaynanayı n'itmeli
Kaynar suya atmalı
Uy anam yandım dedikçe
Altına çıra yitmeli
Hey kaynana kaynana
Eridim yana yana

Kaynanayı n'itmeli
Merdivenden atmalı
Tıngır mıngır inerken
Seyirine bakmalı
Hey kaynana kaynana
Eridim yana yana

Ne kapıya vurursun
Ben uykumu almadan
Oğlun bana dedi ki
Kalkma güneş çalmadan
Hey kaynana kaynana
Eridim yana yana

Bu halayın bir bölümü İ. Hakkı Acar Kardeşimiz tarafından «Zara'da Mahalli Kadın Oyunları» arasında yayınlanmıştır. Bizim sunduğumuz bölümle parça bütünlenmiş olacaktır kanaatindeyiz.

yorsa, imeceler toplanmışsa, birkaç çıkrık bir arada çalışıyorsa seyrine doyum olmaz. Öbek öbek yığılan menikler (ip yumakları) ortaya yığılır. Bir kısım imeçeler bu menikleri iki dizleri arasından alttan ve üstten geçirerek kelep yaparlar Bu kelepler yarın renk renk boyanacak yedi dağın çiçeğini bir araya getiren Şarkışla kilimleri halıları, halı yastıkları, önlükleri, heybeleri olacaklardır.

Birkaç çıkrık köyün büyük evliğinde işe başlar. Gelinler, kızar orta yaşlılar bugün hep buradadır. Elvan elvan giysiler içinde neşe doudurlar. Kimi menik yapar, kimi ipleri kıvratır, kimi yefeler, kimi kelepler. Bir kısmı da işe çeşni katmak için veryansın eder manilere. Bu manilerin hepsi çıkrıkla ilgilidir.

Çkrığım ala çıkrık
Başıma belâ çıkrık
Koymuyor yâre gidem
Ellere kala çıkrık.

Eğir eğir ellerim
Yorulmasın kollarım
Yine başıma gelir
Düşümdeki hallarım..

İplik bizim yün bizim
Çığrık bizim yün bizim
Yârin sesini duysam
Sararır benzim yüzüm..

İnce iplik bükerim
Kâkül zülüf dökerim
Cehiz kızın aynası
Nakışı sık dökerim

Çıkrık ince tel ince
N'olur bize gelince
Yâr dininden mi dönen
Bir kerecik görünce

Çıkrığım gıcır gıcır
Sallanma belin acır
Çıkrık büken kolları
Hergün yâre dolanır

Çıkrığın alına bak
Dolandır moruna bak
Gönlün yâri isterse
Sıvas'ın dağına bak

Şarkışla yöreleri bu tür manilerin yurdudur. İki kelimeden bir türkü oluşuverir sanki.

Çıkrığın urganıyım
Üstüyün yorganıyım
Hangi yoldan gelirsen
O yolun kurbanıyım

Çıkrık benim tel benim ,
bahçedeki gül benim
Nasıl gezer gezerim
Kâhyam mıdır el benim..

Bir ezgi, bir neşe, bir umut günü bitirir, işi bitirmez. Yarın bir başka yerde başka neşelerle buluşulur.

GİDER

Dağların koynunda başka bir hayat
Kendi bildiğince sürer de gider
Her beden ruhundan takmış da kanat
Uçmanın sırrına erer de gider

Gönüle yerleşmiş Tanrı varlığı
Aşıkta bulunmaz sevgi darlığı
Başından sıyırıp atar zorluğu
Has bahçe gülünü derer de gider

Görünür gözlere bir gerçek âlem
O anlık duyguyu yazamaz kalem
Sevince bakarsın karşında elem
Vicdanı apaçık serer de gider

KUL OZAN kâinat başka bir renktir
Bilinmez hangi bir semaya denktir
Aşıklar dilini yansıtan cönktür
Bazan över bazan yerer de gider

Şarkışlalı Kul Ozan